

Ebeveyn Tutumları ve Karakter Gelişimine Etkisi

Erciş RAM Bülteni

Anne-Baba Tutumları

Ebeveyn tutumları çocuğun benlik ve dolayısıyla karakter gelişiminde son derece önemlidir. Çünkü çocuğun karakteri ve benlik algısı ebeveyninin ona yönelttiği tutumların bir yansımasıdır. Bu da çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesinde ebeveyninin bilinçli ve farkındalık düzeylerinin yüksek olmasını gerekli kılmaktadır.

Anne-Baba Tutumları

Gelişim; fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönleriyle bir bütün halindedir. Çocuğun her alandaki gelişimi bir diğerini etkilemektedir. Çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi; içinde bulunduğu ailedeki bireylerin olumlu, tutarlı ve sevgi dolu tutumuna bağlı olduğu söylenmektedir. Çocuğun yaşamında davranış biçimi haline getireceği olumlu ya da olumsuz alışkanlıkların kaynağının genetik faktörler olmasının yanında özellikle yaşamın önemli bir dönemi olan okul öncesi dönemde çocuğun kişilik gelişimine en çok katkıda bulunan etkenler ailesel ve çevresel etkenler olarak söylenebilir. Çocuğun davranış geliştirmesinde; anne-babanın çocuğa karşı aldığı tavrın, anne- baba tutumları ve davranışlarını gözlemleme ve bu davranışları rol model alma olduğu söylenebilir. Çocuğun anne-babasıyla olan iletişiminin; diğer insanlara, nesnelere ve tüm hayata karşı olan tutum ve davranışlarını etkilediğini söylenebilir. Anne-baba tutumları; **baskıcı-otoriter, demokratik-destekleyici-güvenilir, ihmalkar, reddeden-gevşek, aşırı hoşgörülü, aşırı korumacı, müdahaleci, tutarsız-kararsız, mükemmeliyetçi ebeveyn tutumu** olarak sınıflandırılabilir.

Baskıcı Otoriter Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Karakter Gelişimine Etkisi

Baskıcı ve/veya otoriter ebeveyn tutumu ebeveynlerden birinde veya her ikisinde görülebilir. Bu tutumu sergileyen ebeveyn anne veya babaysa diğer ebeveynde çocuk gibi bu tutumdan olumsuz etkilenebilir. Bu tutumun hâkim olduğu ailelerde kararlar baskın ebeveyn tarafından alınır. Çocukların kararlarda söz hakkı yoktur. Evde belirgin kurallar vardır ve kurallara uyulması beklenir. Kurallar yerine getirilmediğinde ceza ve kısıtlamalar uygulanır. Çocuklar ebeveynlerini sevip saydıkları için değil ebeveynlerinden korktukları için uyum gösterirler. Kararlar, fikirler tartışılmaz, duygu ve düşünceler üzerine konuşulmaz. Ailede kendiliğinden, keyifli geçen zamanlar sınırlıdır. Çocuklar için ebeveynleri karar merci konumundadır ve yalnızca onay gerektiren durumlarda ebeveynlerle iletişim kurulur. Sıcak, güvene dayalı, samimi ilişki ve iletişim yoktur. Bu ebeveyn tutumu ile büyüyen çocuklar içe kapanık, sinik, pasif agresif bireyler olabilirler. Duygu ve düşüncelerini sağlıklı yollarla ifade etmekte güçlük yaşarlar. Baskıcı, otoriter ebeveyn tutumlarıyla korku kültüründe yetiştirilen çocuklar hata yapmaktan, eleştirilmekten korkarlar. Çoğunlukla başkalarıyla kıyaslanan, rekabete sokulan çocuklardır. Özellikle de kardeşler arasında kendilerini ispat etme ihtiyacı duyarlar. Arkadaş ilişkileri ve sosyal becerileri zayıftır. Arkadaş edinmekte veya arkadaşlığı sürdürmekte zorlanırlar. Sosyal normlar ve kurallarla ilgili katı kalıplara sokularak büyütülürler. Bu nedenle empatik düşünme ve inisiyatif alma becerisi yeterince gelişmez. Kendi kararlarını alamayan, hatalarında cezalandırılan, fikirlerini beyan edemeyen çocuklarda öz güven ve benlik saygısı gelişmez. Zamanla cezadan korunmak için yalana başvurabilir, hatalarının örtmeye çalışabilirler. Okulda başarısız olmaktan korkarlar. Bu çocuklarda sınav kaygısı, okul fobisi gelişebilir. Ergenlik döneminde riskli davranışlara eğilim, riskli gruplarla arkadaşlık görülebilir. Bir gruba ait olma, olduğu gibi kabul edilme ve sevilme ihtiyacı duyarlar.

Demokratik, Destekleyici, Güvenilir Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Karakter Gelişimine Etkisi

Demokratik ebeveyn tutumlarında ebeveynler çocuklarını erken yaşlarda itibaren hoşgörü ve sevgi ile yetiştirirler. Bu aile yapısında ailedeki bireyler birbirini sever ve sayar. Korku kültürü egemen değildir. Cezalandırma yoktur. Ebeveynler ceza vermek yerine çocuklarına hatalarından ders çıkarmasını öğretirler. Çocukların erken yaşlardan itibaren aile içi kararlarda söz hakkı vardır. Çocuğun duygu, düşünce ve fikirlerine önem verilir ve dinlenir.

Çocuklarla etkin zaman geçirilir ve çocuklara önemli oldukları hissettirilir. Bu ailede de kurallar ve sınırlar vardır. Ancak bu sınır ve kurallar bireylerin güvenliği ve iş bölümü içindir. Çocuğa yaşıyla ilgili görevler verilerek sorumluluk bilinci geliştirilir. Çocuk yine yaşıyla uyumlu olacak şekilde kendi kararlarını almayı öğrenir. Demokratik, destekleyici, güvenilir ebeveyn tutumları sağlıklı bir birey yetiştirmek için uygulanması gereken sağlıklı ebeveyn tutumudur.

Böyle bir ailede yetişen çocuk mutlu olmak, ebeveynlerini mutlu etmek ve geleceğine yön verebilmek için başarılı olmak ister. Daha bilinçli, özgüven ve özsaygı sahibi bireylerdir. Bu çocukların sosyal becerileri de gelişmiştir. İletişimleri kuvvetlidir, girişkendirler. Empatik iletişim kurabilirler. Kendilerinden emindirler ve geleceğe dönük hedefleri, hayalleri vardır. Karar alırken yönlendirmeye gereksinim duymaz ama ailelerinin de fikirlerine önem verirler.

Kendileriyle barışık, daha mutlu çocuklardır. Dolayısıyla ergenlik dönemlerini de daha rahat geçirirler. Riskli arkadaşlıklara, deneyimlere gereksinim duymazlar. Hatalı ilişkiler kurduklarında aile desteğine başvurur, tehlike anında ailenin yardımını talep ederler. Ailenin çocuğa sağladığı bu güven çocuğun tehdit karşısında sinik, sessiz kalmamasını sağlar. Çocuk kaç yaşına gelirse gelsin aile onun güvenli limanı, arkadaşı ve desteği olacaktır. Demokratik ebeveyn tutumlarında **koşulsuz sevgi** vardır. Çocuk ebeveyninin sevgisini hissetmek için kusursuz olmaya veya koşulları karşılamaya ihtiyaç duymaz. Ebeveyn sevgi dolu, destekleyici, olumlu sözleriyle çocuğa sevgisini hissettirir. **Sarılma, öpme, saçını okşama gibi fiziksel temaslara da sevgisini belli eder.**

İhmalkâr, Reddeden Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Karakter Gelişimine Etkisi

İhmalkâr, reddeden tutumda ebeveyn çocuğun hayatıyla yeterince ilgilenmez. Çocuğun duygusal ihtiyaçları da dâhil olmak üzere temel ihtiyaçları ihmal edilir. İhmalkâr ebeveynin kendi ihtiyaçları ve sosyal yaşamı çocuktan daha önceliklidir. Bu ebeveynler çocuğun olumlu yönlerini görmezken hatalarına ve başarısızlıklarına aşırı tepkiler verebilir. Cezalandırma, aşığılama veya yok sayma davranışları hâkimdir. Çocuğun belli bir rutini, düzeni yoktur.

Aile içerisinde sevilmediğinin ve ilgi görmediğinin farkındadır. Ancak çocuğun sevgiye, desteğe ve ilgiye de son derece ihtiyacı vardır. Sosyal yönü zayıf, geri planda kalan, duygusal olarak gelişmemiş bireyler olarak yetişirler. İhmalkâr, reddeden ebeveyn tutumlarıyla yetişen çocukta özgüven gelişmez. Çocuk ailede göremediği sevgi sonucu başkalarına karşı merhametsiz ve sevgisiz davranabilir. Öfkeli, saldırgan davranışlar sergileyebilir. Çocuk kendisi sevgiye layık görmeyebilir. Ailenin tutumunu genelleyerek “beni kimse sevmiyor, beni kimse istemiyor” diye düşünebilir. Ergenlikte riskli davranışlar, arkadaşlıklar kurabilir. İhmalkâr, reddeden ebeveynlerin bu tutumlarının altında yatan nedenler farklılık gösterebilir. Tecavüz gibi istenmeyen ilişkiden doğan bebekler, planlanmamış gebelikler bu tutuma neden olabilir. Çocuğun bakımı nedeniyle ebeveynlerden biri diğerine yeterince ilgi göstermiyorsa ilgisiz kalan ebeveyn çocuğu dışlayabilir. Engelli ve/veya bakımı zor çocuklarda bu ebeveyn tutumu görülebilir.

Gevşek, Aşırı Hoşgörülü Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Karakter Gelişimine Etkisi

Gevşek, aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumlarında ise evin efendisi adeta çocuktur. Bir veya her iki ebeveyn çocuğun istek ve ihtiyaçlarını harfiyen yerine getirir. Aile yapmamak için direnç gösterdiği konularda da çocuğun ısrarlı talepleri karşısında boyun eğer. Aile çocuk üzerinde otorite kuramaz. Çocuğun mutluluğu her şeyden üstün tutulur. Böyle bir aile yapısında büyüyen çocuklar şımarık, bencil, kural tanımayan bireyler olurlar.

Sosyal beceriler gelişmez. Empati kurmakta zorlanırlar. Bir gruba dâhil olmakta, kuralları olan ortamlara uyum sağlamakta zorlanırlar. Aile dışındaki ortamlarda kendi istedikleri olmadığında kırıklığa uğrar, aşırı tepkiler verebilirler. Eleştirilmekten, hatalarının görülmesinden hoşlanmazlar. İlişki kurmakta ve sürdürmekte zorlanırlar. Başkalarına saygı duymaz ama başkalarından saygı beklerler.

Bu çocuklar okul hayatından başlamak üzere akademik hayatta ve kariyerlerinde zorluklar yaşarlar. Ebeveynleriyle benzer davranışlar sergileyen kişilerle daha iyi arkadaşlık kurabilir, onları da yönetmeye çalışırlar.

Aşırı Korumacı, Müdahaleci Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Karakter Gelişimine Etkisi

Aşırı korumacı ebeveyn tutumlarında çocuk kaç yaşında olursa olsun ebeveyn çocuğun yaşına uygun tutum sergilemez. Ebeveynin gözünde çocuk hep “yeterince büyümemiş”tir. Çocukla ilgili tüm kararlar ebeveyn tarafından verilir. Beceremeyeceği düşüncesiyle çocuğa yaşına uygun sorumluluk verilmez. Okula başlayan ama hala kendi yemeğini yemesine fırsat verilmeyen, hala ebeveyniyle uyuyan çocuklar bu ailelere örnektir.

Çocuk için ebeveyninin tutum ve davranışları bir ayna, pusula niteliğindedir. Dolayısıyla çocuk kendisini ailenin fırsat verdiği kadar tanıyıp keşfedebilir. Böyle bir aile ortamından çıkan çocuk akranlarıyla bir araya geldiğinde pek çok açıdan geride kalacaktır. Bu çocuklar evde ailelerinin korumasına, okulda ise akranlarının veya öğretmenlerinin korumasına ihtiyaç duyacaktır. Ayrılık anksiyetesinin, okul fobisinin en yüksek yaşandığı grup korumacı ebeveyn tutumuyla yetişen gruptur.

Bu çocuklar ergenlikte ve yetişkinlikte de sürekli korunup, kollanmaya ihtiyaç duyarlar. Anne veya babanın vefatı sonucu tek ebeveyn olarak çocuk yetiştiren kişilerde bu tutum görülebilmektedir. Zor veya geç çocuk sahibi olmak, mutsuz evliliği sürdürmek de bu tutuma neden olabilir. Ebeveynin aşırı kaygılı olması veya çocuğun geçmişte hayati risk içeren bir deneyiminin olması da bu tutumu doğurabilir.

Tutarsız, Kararsız Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Karakter Gelişimine Etkisi

Tutarsız ebeveyn tutumlarında çocuk da kendi içerisinde bir tutarsızlık yaşar. Ebeveynin kimi zaman çok ilgili kimi zamansa tamamen ilgisiz tavırları bu karmaşayı doğurur. Çocuk ebeveyninin tutarsızlığını bir mantığa oturtmak ister. Hangi davranışının sonucunda ilgi görüyor ne yaptığında ilgiyi kaybediyor araştırır. Ancak ebeveynin bu belirsiz tutumunu açıklayacak mantıklı bir dayanak bulamaz.

Çocuk bir davranışında ödüllendirilirken başka bir zaman aynı davranıştan dolayı cezalandırılabilir veya eleştirilebilir. Bir konuda anne tamam derken, baba hayır diyebilir. Böylece çocuk neyin doğru ve kabul edilebilir olduğunu öğrenemeden büyür. Bu tutarsız tutum çocuğun benlik gelişimini zedeler.

Kendi duygu, düşünce ve davranışlarında da zamanla tutarsızlıklar açığa çıkar. Örneğin; bir arkadaşıyla bir gün çok iyiiken, hiçbir sorun olmadığı halde başka bir gün ona kötü veya yokmuş gibi davranabilir. Bir gün çok neşeli ve mutluken, bir gün tamamen içe kapanık ve ilgisiz olabilir. Bu çocuklar ailelerinin dikkatini çekebilmek için aşırı davranışlarda bulunabilirler. Ergenlikte riskli alışkanlıklara, arkadaşlıklara yönelebilirler.

Mükemmeliyetçi Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Karakter Gelişimine Etkisi

Mükemmeliyetçi ebeveynler çocuklarının her konuda veya iyi olmalarını istedikleri konularda en iyi olmasını isterler. Onlara göre çocuk yetiştirmek kitaba uygun gitmesi gereken bir işçiliktir. Programlanmış bir makine gibi çocukların her söylenileni ve bekleneni zamanında, eksiksiz yerine getirmesini isterler. Çocuklarını mevcut potansiyelinden daha yukarıda görür ve gerçek dışı beklentilere girerler. İşler planladıklarının dışında bir şekilde sürerse kontrollerini kaybedip aşırı tepki verebilirler.

Bu bireyler için kusursuzluk ve başarı son derece önemlidir. Erken yaşlardan itibaren kendi ihtiyaçlarını halledebilen, gelişim döneminin ilerisinde çocuklar yetiştirmek isterler. Çocuk için zorlayıcı olan ama kendileri için normal kabul ettikleri motivasyon teknikleri vardır. Her zaman daha iyisinin olabileceğine ve daha iyisinin yapılabileceğine inanırlar. Motivasyon unsuru olarak rekabeti kullanabilirler. Bu aileler çoğunlukla hatasız bir düzen içerisinde yaşar.

Her ihtimali değerlendirerek hareket ederler. Dolayısıyla çocuk yaşamında kolay kolay aksiliklerle karşılaşmaz. Bu da problemlerle başa çıkabilme mekanizmasının gelişmemesine neden olur.

Çocuğun bugünden 5, 10, 15 yıl sonrası iyi planlanmıştır ve çocuğunda zamanı geldiğinde bu plana dahil olması beklenir.

Sonuç Olarak;

Ailede çocuklarla, ebeveyn ilişkisinde temel belirleyici faktör anne ve babanın tutum ve davranışlarıdır. Anne ve babanın çocuklarına karşı sergiledikleri davranış şekilleri, olaylar karşısında sergiledikleri tutumlar, anne ve baba ile çocuk arasındaki ilişkinin yönünü ve şeklini belirler. Psikolojik olarak sağlıklı, ruhi yapısı sağlam, karakteri olumlu yöne doğru kanalize edilmiş çocuk yetiştirebilmek için anne ve baba tutumları çok ama çok önemlidir.

Kimi zaman ebeveynlerin kendi çocukluk deneyimleri ve yetişme tarzı ebeveynlik rollerine yansıtılabilmektedir. Eşler arası problemler, istenmeyen evlilik veya gebelikler de ebeveyn tutumunu etkilemektedir. Ebeveynin psikolojik iyi halinin zedelenmiş olması, boşanma süreci, hastalıklar da tutumları etkilemektedir. Sebepi her ne olursa olsun her ebeveyn çocuğun sağlıklı gelişimi için bilinçli ve farkında olmalıdır. Ebeveyn tutumlarıyla ilgili detaylı araştırma yapabilir, tutumunuzun çocuğunuz üzerinde olumsuz etkili olduğunu düşünüyorsanız bir uzmandan destek alabilirsiniz.

Kaynakça

- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(1), 7-14.
- Eldeliklioğlu, J. (1997). Karar Stratejileri ile Ana - Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(11) , 7-13.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi. 4(14) , 33- 38.
- Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(12), 193- 204.